

СТРУКТУРА ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

БІЛОДІД Ігор Миколайович - здобувач Міжрегіональної Академії управління персоналом

УДК 342.951

В статті проаналізовані взгляди учених на поняття і структуру правоохоронної системи. Определена система структурних елементів правоохоронної системи. Охарактеризовані зміст і особливості структурних елементів правоохоронної системи: нормативно-правового регулювання, системи суб'єктів, виконуючих правоохоронну функцію, правоохоронної діяльності, цілі, об'єктів правоохоронної діяльності, системи контролю і нагляду.

Ключові слова: правоохоронна система, структура правоохоронної системи, нормативно-правове регулювання, правоохоронні органи, правоохоронна діяльність.

Постановка проблем

Правоохоронна система України є комплексним багатогранним інститутом, який об'єднує в собі систему елементів, які у своїй сукупності покликані забезпечувати непохитність прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства та держави, охорону власності, внутрішньої та зовнішньої безпеки країни. Вона є елементом механізму держави, який відповідає за безпеку фізичних та юридичних осіб, суспільства та держави. Правоохоронна система є досить складним явищем, у зв'язку з чим увесь час точаться дискусії щодо її змісту та структури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженням питань функціонування правоохоронної системи займався досить багато вітчизняних науковців. Серед них: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, Є.В. Додін, М.В. Завальний, С.В. Ківалов, В.В. Копейчиков, А.М. Куліш, В.І. Курило, О.М. Музичук, Д.М. Павлов, В.М. Плішкін, А.М. Подоляка, Т.О. Проценко, В.С. Стефанюк, І.М. Шопіна та ін. У працях указаних науковців проаналізовано багато аспектів адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів. У той же час структура правоохоронної системи потребує додаткового аналізу та чіткого визначення.

Метою даної статті є визначення структури правоохоронної системи України на сучасному етапі її розвитку. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: проаналізувати погляди науковців на поняття та структуру правоохоронної системи; визначити основні та додаткові елементи правоохоронної системи; охарактеризувати зміст та особливості структурних елементів правоохоронної системи.

Виклад основного матеріалу

На сьогоднішній день у науці адміністративного права існує досить багато точок зору з даного питання. У той же час є два основних підходи щодо його вирішення. Згідно

з першим напрямком вчені ототожнюють «правоохоронну систему» з «системою правоохоронних органів». Так, В. П. Півненко прямо характеризує правоохоронну систему як систему правоохоронних органів, що розосереджені на всіх гілках державної влади [1, с. 39–42]. Таке визначення є не зовсім правильним, оскільки воно звужує зміст поняття правоохоронної системи від явища функціонального, що діє комплексно, до сукупності суб'єктів владних повноважень, які реалізують правоохоронну функцію держави. Система правоохоронних органів відображає перш за все саме інституціональний аспект правоохоронної діяльності, існування й функціонування якого неможливе поза зв'язком з іншими елементами організації правоохорони, зокрема нормативно-правовим забезпеченням побудови системи таких правоохоронних органів і реалізації ними відповідної правоохоронної діяльності [2].

А. Г. Братко також зазначає, що поняття «правоохоронна система» більш містке, ніж поняття «система правоохоронних органів», і складається з двох основних підсистем – охоронних правових норм і правоохоронних органів, які мають узгоджуватись за цілями, засобами і методами з нормативною підсистемою [3, с. 312–314]. В. О. Боняк основними підсистемами правоохоронної системи називає нормативну та інституціональну, що складається не лише з правоохоронних органів, а і їх діяльності [4, с. 70]. У даних визначеннях науковець розширив попередню характеристику правоохоронної системи, включивши в її зміст ще й систему нормативно-правових актів, яка регулює їх діяльність. Таке тлумачення є більш точним, але й воно не в повній мірі з'ясує зміст правоохоронної системи.

Більш детально він визначається в понятті, згідно з яким правоохоронна система – це соціальна система, що відображає єдність і взаємопов'язаність нормативно-правового регулювання у правоохоронній сфері, організації системи правоохоронних органів та інших суб'єктів правоохоронної діяльності й самої правоохоронної діяльності, спрямованої на охорону й захист основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини й громадяни-

на, законності та правопорядку [2]. Дане визначення розширило попередні погляди на структуру правоохоронної системи, включивши до неї, крім вказаних раніше двох елементів, ще й правоохоронну діяльність, як зовнішнє вираження роботи правоохоронних органів, що реалізується з метою захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства та держави. Крім того, у даному визначенні до системи суб'єктів правоохоронної діяльності, крім правоохоронних органів, включено ще й інших суб'єктів правоохоронної діяльності, до яких можна віднести приватні структури, які на законних підставах охороняють життя та здоров'я громадян, власність від протиправних посягань.

Подібно до попереднього визначення правоохоронної системи А. М. Куліш виділяє в ній нормативну, інституціональну та функціональну підсистему [5, с. 6]. Науковець підтримує позицію, згідно з якою досліджуване поняття охоплює систему правових норм, що регулюють правоохоронну діяльність, правоохоронні органи та безпосередньо правоохоронну діяльність.

Деякі вчені пішли ще далі та виокремили, крім перерахованих елементів, ще й інші. Так, до структури правоохоронної системи на рівні з вищевказаними включаються мета й об'єкти правоохоронної системи [6; 7, с. 4], а також правоохоронні відносини [7, с. 4].

Проаналізувавши погляди науковців на структуру правоохоронної системи, можна зробити висновок про те, що її основними елементами є: нормативно-правове регулювання, система суб'єктів, які виконують правоохоронну функцію, та безпосередньо правоохоронна діяльність. Крім того, можна виділити ряд додаткових елементів, до яких відносяться: мета, об'єкти правоохоронної діяльності, система контролю та нагляду. Розглянемо ці складові більш детально.

Під правовим регулюванням прийнято розуміти здійснюваний за допомогою системи правових способів і засобів вплив на суспільні відносини з метою їхнього закріплення, охорони й розвитку відповідно до суспільних потреб [8, с. 11]. Тобто це вплив правових норм на суспільні відносини, що

здійснюється відповідними суб'єктами за допомогою закріплених у цих нормах засобів та способів. Подібної думки дотримується й А. М. Куліш, який вважає, що правове регулювання — це здійснюваний в інтересах суспільства за допомогою норм права вплив на поведінку учасників суспільних відносин з метою встановлення й упорядкування останніх [9, с. 62]. Тобто вчені зійшлися на тому, що під правовим регулюванням необхідно розуміти здійснюваний за допомогою правових норм вплив на суспільні відносини з метою їх встановлення, упорядкування, закріплення та розвитку. Право надавати правовим нормам обов'язкового характеру належить державі в особі її уповноважених органів та посадових осіб.

Досліджуючи правове регулювання правоохоронної системи, варто, перш за все, з'ясувати, що розуміється під системою правових норм, за допомогою яких воно здійснюється. Проголошені в Конституції України принципи верховенства права та законності, дозволяють говорити про те, що основоположне значення для правового регулювання правоохоронної системи має саме законодавство як система нормативно-правових актів, прийнятих у встановленому порядку, в положеннях яких визначаються загально- та спеціальноюридичні засади здійснення правоохоронної діяльності в Україні.

На сьогоднішній день у науці відсутній єдиний погляд на зміст поняття «законодавство». Найбільш поширеною є думка про те, що його доцільно розглядати у вузькому та широкому значенні. У першому випадку його визначають як систему законів України, яка формується Верховною Радою України як єдиним органом законодавчої влади. У широкому значенні — це система законів та інших нормативних актів, що приймаються Верховною Радою України та вищими органами виконавчої влади, — постанови Верховної Ради, укази Президента України, постанови і декрети Кабінету Міністрів України. Ці акти розвивають, конкретизують відповідні закони і за діючою в Україні доктриною не повинні їм суперечити [10].

Система законодавства, за допомогою якої здійснюється правове регулювання

функціонування правоохоронної системи, включає в себе такі рівні:

- 1) Конституція України;
- 2) міжнародні нормативно-правові акти, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- 3) закони України (кодекси, закони);
- 4) підзаконні нормативно-правові акти (постанови Верховної Ради України, укази та розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти міністерств, відомств та інших центральних органів виконавчої влади);
- 5) локальні нормативно-правові акти.

Відповідно до Конституції України виконання правоохоронної функції покладається на правоохоронні органи, порядок утворення та діяльності яких визначається чинним законодавством. На сьогоднішній день ні в законодавстві, ні в науці адміністративного права немає чіткого переліку правоохоронних органів. У науковій літературі до правоохоронних органів відносять: «суд, прокуратуру, органи міліції, органи податкової міліції, органи Служби безпеки України, органи Управління державної охорони, органи Прикордонних військ» [11, с. 3]; «органи суду, прокуратуру, органи внутрішніх справ, Службу безпеки України, митні органи, податкову міліцію» [12, с. 88]; «суди, установи, що здійснюють організаційне забезпечення діяльності судів, прокуратуру, установи і посадових осіб, покликаних виявляти і розслідувати злочини, адвокатуру і нотаріат» [13, с. 14]. Проаналізувавши вказані наукові погляди, можна побачити, що в них є ряд неточностей. Так, не зовсім правильним є віднесення до правоохоронних органів судів. Їх основним призначенням є здійснення правосуддя, а правоохоронна функція є похідною від нього. Не є правоохоронними органами й установи, що здійснюють організаційне забезпечення діяльності судів, оскільки їх діяльність спрямована на безперешкодну роботу судів, а не на захист прав, свобод та законних інтересів фізичних чи юридичних осіб, що є метою правоохоронної діяльності. Крім того, дискусійним питання щодо віднесення до досліджуваних органів адвокатури та нота-

ріату, діяльність яких хоч і спрямована на забезпечення правопорядку та захист прав і свобод громадян, але вони є приватними структурами і не мають державно-владних повноважень, що є однією з ознак правоохоронних органів.

Усі правоохоронні органи прийнято поділяти на окремі групи. Так, О.М. Музичук пропонує правоохоронні органи об'єднати у дві групи: 1) опосередковано правоохоронні, серед яких: органи внутрішніх справ, органи прокуратури, Служба безпеки України, Державна митна служба України, Державна податкова служба України, Державна прикордонна служба України, Управління державної охорони, Військова служба правопорядку у Збройних Силах України, Служба зовнішньої розвідки України, Розвідувальний орган Міністерства оборони України, Державна кримінально-виконавча служба України, органи державного пожежного нагляду; 2) безпосередньо правоохоронні, до яких варто віднести відповідні підрозділи вищенаведених опосередковано правоохоронних органів, які спеціально створені з метою забезпечення охорони та захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави, насамперед, від злочинних посягань [14]. Така класифікація найбільш точно характеризує систему правоохоронних органів нашої держави. У ній чітко розмежовуються підрозділи, які безпосередньо виконують функції з охорони прав і свобод фізичних і юридичних осіб від протиправних посягань, та органи, які поряд з правоохоронною діяльністю реалізують і інші повноваження.

Закріплена система правоохоронних органів і в чинному законодавстві. Так, у Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» визначено, що правоохоронними органами є: органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибохорони, державної лісової охорони, інші

органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [15]. Даний нормативно-правовий акт вказує на те, що перелік правоохоронних органів не є вичерпним та може бути доповнений іншими правоохоронними структурами.

В умовах проведення адміністративної реформи чітко визначити систему правоохоронних органів дуже складно, оскільки часто вони часто реорганізуються, ліквідуються, створюються нові, змінюється назва тощо. Узагальнивши наукові погляди та чинне законодавство, можна зробити висновок, що до правоохоронної системи входять:

1) власне правоохоронні органи, а саме: Національна поліція України; органи прокуратури; Державна прикордонна служба; Служба безпеки України; Національне антикорупційне бюро України; Державна фіскальна служба України; Управління державної охорони; Військова служба правопорядку у Збройних Силах України; органи і установи виконання покарань;

2) органи, які поряд з основними функціями займаються й правоохоронною діяльністю, до яких належать: органи державної лісової охорони; органи рибохорони; Державна санітарно-епідеміологічна служба; Державна служба України з надзвичайних ситуацій; Державна екологічна інспекція; органи державного фінансового контролю; Служба зовнішньої розвідки України; розвідувальний орган Міністерства оборони України; Державна архітектурно-будівельна інспекція.

Крім того, діють так звані «приватні» правоохоронні інститути, до яких відносяться адвокатура, нотаріат, приватні детективні та охоронні структури.

Вказана система правоохоронних органів покликана у своїй повсякденній діяльності виконувати завдання держави із захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства та держави. Така її робота охоплюється поняттям «правоохоронна діяльність». Даний термін досить широко використовується у сфері функціонування правоохоронної системи, проте на сьогоднішній день єдиного розуміння його змісту так і не вироблено.

На думку В.С. Ковальського, правоохо-

ронна діяльність — це державна правомірною діяльністю, що полягає у впливі на поведінку людини або групи людей з боку уповноваженої державою посадової особи шляхом охорони права, відновлення порушеного права, припинення або розгляду порушення права, його виявлення або розслідування з обов'язковим додержанням встановлених у законі процедур для цієї діяльності. Дане визначення не зовсім правильно трактує зміст правоохоронної діяльності, акцентуючи увагу на тому, що ця робота полягає у впливі на поведінку людей з метою припинення протиправної поведінки та притягнення правопорушників до відповідальності. У той же час вчений не враховує той факт, що досліджувана діяльність перш за все спрямована на профілактику та попередження вчинення будь-яких правопорушень.

Дещо по-іншому визначає правоохоронну діяльність В.Д. Басай, який вважає, що це переважно державна діяльність, яка здійснюється у встановленому законом порядку і на його основі уповноваженими державними органами з метою охорони і захисту прав, свобод та інтересів суб'єктів права шляхом застосування правових заходів впливу [16]. На думку Фатхутдінова В.Г., це здійснювана на основі Конституції та в межах наданих повноважень нормативно та процесуально регламентована діяльність спеціальних органів держави та посадових осіб, спрямована на забезпечення виконання нормативно-правових актів, зміцнення законності та правопорядку, гарантування і забезпечення законних прав та інтересів громадян [17, с. 17]. У вказаних визначеннях більше зроблено акцент на те, що метою правоохоронної діяльності є зміцнення законності, охорона прав, свобод та законних інтересів суб'єктів права, а не припинення правопорушень та усунення їх негативних наслідків.

Деякі вчені розглядають правоохоронну діяльність у широкому та вузькому значеннях. У першому випадку під нею розуміється будь-яка діяльність, націлена на забезпечення прав і свобод людини в обсязі, визначеному і закріпленому в міжнародно-правових документах [18, с. 79]. У вузькому значенні правоохоронна діяльність розуміється як діяльність держави в цілому або як

діяльність її спеціальних органів по забезпеченню і охороні тих конкретних прав і свобод громадян (суб'єктів права), які відображені і закріплені в чинному національному законодавстві [1, с. 42].

Проаналізувавши вказані визначення, можна виокремити основні ознаки правоохоронної діяльності. Ними є: 1) це державна діяльність; 2) здійснюється спеціально утвореними органами державної влади; 3) її метою є зміцнення законності, охорона прав, свобод та законних інтересів суб'єктів права; 4) реалізується відповідно до чинного законодавства; 5) здійснюється відповідно до встановлених процедур; 6) реалізується шляхом застосування спеціальних заходів впливу.

З даних ознак випливає, що під правоохоронною діяльністю необхідно розуміти засновану на законодавстві діяльність спеціально уповноважених органів державної влади, що здійснюється у встановленому законом порядку за допомогою спеціальних засобів впливу та спрямована на зміцнення законності та правопорядку в державі, охорону прав, свобод та законних інтересів суб'єктів права.

Крім основних елементів правоохоронної системи (нормативно-правового регулювання, системи суб'єктів та правоохоронної діяльності), виділяють ще й додаткові, до яких відносяться мета, об'єкти правоохоронної діяльності, система контролю та нагляду.

Мета функціонування правоохоронної системи впливає з визначених державою пріоритетів охорони державного та суспільного ладу, прав, свобод та законних інтересів громадян та інших осіб, підприємств, установ, організацій держави, зміцнення законності та правопорядку. Така мета знаходить своє вираження в цілях діяльності правоохоронних органів України та в загальному вигляді полягає в захисті прав та свобод громадян, інтересів суспільства та держави, забезпечення дотримання законодавства.

Об'єктами правоохоронної діяльності є суспільні відносини, які нею охороняються. Комплексним міжгалузевим об'єктом правоохоронної системи є забезпечення соціальної захищеності людини і громадянина.

Найбільш за всі інші суспільні відносини суспільством цінуються моральні відносини, сфера особистого життя громадян, тому посилення соціальної захищеності людини, охорона її прав, свобод і законних інтересів – одна з провідних і актуальних завдань правової реформи суспільства і держави [3, с. 312]. Звідси випливає, що об'єктами правоохоронної системи є відносини захищеності всіх сфер суспільного життя населення та держави.

Контроль та нагляд як елементи правоохоронної системи держави визначають зміст перевірки законності її функціонування. Контроль можна визначити як загальну функцію управління, яка становить нагляд та перевірку відповідності функціонування об'єкта прийнятим управлінським рішенням, визначення результатів їхнього виконання, виявлення допущених відхилень від відповідних нормативних установлень (законів, стандартів, наказів і т.п.), від принципів організації та регулювання діяльності, яка перевіряється [19, с. 513]. У сфері функціонування правоохоронної системи можна виділити внутрішній та зовнішній контроль. Перший з них здійснюється всередині правоохоронної системи самими правоохоронними органами. Його об'єктом зазвичай є внутрішньоуправлінські відносини. Внутрішній контроль характеризується відносинами службового підпорядкування, коли керівник правоохоронного органу перевіряє роботу своїх підлеглих. Зовнішній контроль може полягати в перевірці правоохоронним органом законності діяльності всіх суб'єктів права, а також у контролі, що здійснюється одним правоохоронним органом по відношенню до іншого.

Нагляд слід розглядати як різновид контролю, завдання якого має свої характерні риси, що дозволяють виділити його як вид контролю [20, с. 120]. Нагляду як різновиду контролю притаманні наступні ознаки: здійснюється державними органами щодо суб'єктів, які їм організаційно не підпорядковані; у процесі нагляду застосовуються заходи адміністративного впливу; здійснюється за дотриманням відповідними суб'єктами спеціальних норм і правил [21, с. 349-350]. Найбільше наглядових повноважень мають

органи прокуратури, які слідкують за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, а також за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [22].

Висновки

Узагальнюючи вищевикладене, необхідно зазначити, що правоохоронна система України включає в себе ряд обов'язкових та допоміжних елементів. Вони є нерозривними та взаємозалежними між собою та в сукупності покликані забезпечити дотримання законності та правопорядку в державі, непорушність прав, свобод та законних інтересів громадян.

Література

1. Півненко В. Правоохоронна система України: визначення і функціонування / В. Півненко // Вісник прокуратури. – 2003. – № 2. – С. 39–45.
2. Соколенко О.Л. Поняття і структура правоохоронної системи/ О.Л. Соколенко // Актуальні проблемивітчизняної юриспруденції. – Вип. 4. – 2013. – С. 91-96.
3. Теория права и государства : учебник / под ред. проф. В. В. Лазарева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Право и закон, 2001. – 576 с.
4. Боняк В. О. Методологічний аналіз інтерпретацій поняття «правоохоронна система» / В. О. Боняк // Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля. Сер. «Юридичні науки». – 2011. – № 1 (1). – С. 67–71.
5. Куліш А. М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 / Куліш А. М. ; ХНУВС. – Х., 2009. – 31 с.
6. Пиотровский В. Ю. Правоохранительная система в условиях формирования правового государства в России: историко-правовой и теоретико-правовой аспекты : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Пиотровский В. Ю. – СПб., 2003. –

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано погляди науковців на поняття та структуру правоохоронної системи. Визначено систему структурних елементів правоохоронної системи. Охарактеризовано зміст та особливості структурних елементів правоохоронної системи: нормативно-правового регулювання, системи суб'єктів, які виконують правоохоронну функцію, правоохоронної діяльності, мети, об'єктів правоохоронної діяльності, системи контролю та нагляду.

SUMMARY

The article analyzes the views of scientists on the concept and structure of law enforcement system. The system of law enforcement system structural elements was defined. We characterized the features and content of structural elements of law enforcement system: legal regulation, the system of law enforcement agencies, law enforcement, goals, objects of law enforcement, control and supervision.

27 с.

7. Пікуля Т. О. Правоохоронні органи в механізмі держави України (теоретико-правові питання функціонування) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Пікуля Т. О. ; НАВС України. – К., 2004. – 20 с.

8. Погребной И. М. Теория права : учеб. пособие / И. М. Погребной. – 3-е изд., испр. и доп. – Харьков : Основа, 2003. – 128 с.

9. Куліш А. М. Організаційно-правове забезпечення статусу працівників податкової міліції України: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Куліш Анатолій Миколайович. – Х., 2003. – 177 с.

10. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. — К. : Укр. Енцикл., 2003. — Т. 5: П–С. — 736 с.

11. Мельник М. І. Суд та інші правоохоронні органи. Правоохоронна діяльність: закони і коментарі : навч. посіб. / М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. – К. : Атіка, 2001. – 512 с.

12. Куліш А. М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Куліш Анатолій Миколайович ; Харківськ. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2009. – 432 с.

13. Гуценко К. Ф. Правоохранительные органы : учебник [для вузов] / К. Ф. Гуценко, М. А. Ковалев ; под ред. К. Ф. Гуценко. – М. : БЕК, 1995. – 320с.

14. Музичук О.М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів

в Україні: адміністративно-правові засади організації та функціонування: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Олександр

Миколайович Музичук. – Х., 2010. – 481 с.

15. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 № 3781-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994. - № 11. – Ст.50

16. Юзікова Н. С. Судові та правоохоронні органи України: Навчальний посібник/ Н.С. Юзікова. — Вид. четверте, перероб. і допов. — К.: Істина, 2006. — 320 с.

17. Фатхутдінов В.Г. Правоохоронна діяльність: природа, сутність, гуманізм (теоретико-правові та методологічні аспекти): дис. канд.. юрид. наук 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень/ Василь Гайнулович Фатхутдінов. – К., 2006. – 223 с.

18. Тюріна О. Правоохоронні органи: питання теоретичного осмислення та нормативного визначення // Право України. – 2001. – № 5. – С. 79–80.

19. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / В. М. Плішкін ; за ред. Ю. Ф. Кравченка. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 1999. – 702 с.

20. Андрійко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади : дис... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / О. Ф. Андрійко ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 1999. – 378 с.

21. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво "Юридична думка", 2004. – 584 с.

22. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015. – № 2-3. – ст.12.